

Η δεξιοτεχνία και το προσκήνιο

ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ, ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΦΙΛΟΞΕΝΕΙ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΕΥΧΟΣ, ως συμβολικό εργαλείο της ποιητικής είναι το πιδ χρησιμοποιημένο από τη λογοτεχνία (μεταξύ των μεταφορικών μέσων του ανθρώπου) τεχνικό εφεύρημα, αμέσως μετά το πλοίο. Εάν εξαιρέσουμε, βέβαια, την πληθώρα των θεωρητικών μορφών μετακίνησης (βαθυσκάφη, διαστημικοί δίσκοι κ.λπ.) των ηρώων της φανταστικής λογοτεχνίας.

χε.πίδ
τόνο

Στα άλλα είδη λογοτεχνίας, ο σιδηρόδρομος από τα χρόνια της ατμομηχανής του περασμένου αιώνα έως τους σύγχρονους ηλεκτρικούς συρμούς του Τόκιο και της Πενσυλβάνιας, διασχίζει με άνεση και ταχύτητα τις σελίδες ποικίλων αφηγηματικών, ποιητικών και άλλων κειμένων.

Σ' ένα βαγόνι, ταξιδεύοντας προς την Πετρούπολη, ο πρίγκηπας Μίσκιν, στην αρχή του *Ηλίθιου*, γνωρίζει έναν από τους συμπρωταγωνιστές του στο δράμα που θα ακολουθήσει: τον αιματώδη Ραγκόζιν. Ένα αργοκίνητο τρένο ανεβάζει, όπως κατ' αναλογία η λέμβος της Αχερουσίας, τον Χάνς Κάστορπ στον «Άδη του ύψους», στο Νταβός (Τ. Μάν: Το μαγικό βουνό). Η ατμομηχανή, ως προέκταση, μάλλον, του φυσικού κόσμου, συμπλέκεται με τον ενστικτώδη ψυχισμό του οδηγού της στο νατουραλιστικό *Ανθρώπινο κήνος*. Ο υπερσιβηρικός, καταϊγιστικά μυθικός, μεταφέρει τις οριακές, υπερρεαλιστικές εικόνες του Μπλαιζ Σεντράρ στην *μικρή Ιωάννα*. Σ' ένα σταθμό στην καρδιά της επαναστατημένης Ρωσίας του '17, ο τελετουργικός θάνατος ενός αθώου στρατιώτη, δίνει το στίγμα του ουμανιστικού πνεύματος που διατρέχει τις σελίδες του *Δόκτορος Ζιβάγκο*. Τα τοπία της Ευρώπης και των Βαλκανίων εναλλάσσονται με τις ανατροπές της δράσης που συμβαίνει στο εσωτερικό του Οριάν Εξπρές, μετά από ένα έγκλημα στο γνωστό έργο της Αγκάθα Κρίστι. Και ο κατάλογος μπορεί να συνεχισθεί επί πολύ χωρίς να περιορίζεται μόνο στο χώρο της λογοτεχνίας.

Παλαιότερα και νεότερα κείμενα συμβάλλουν στη δημιουργία μιας μικρής ανθρώπινης γεωγραφίας, που ταξιδεύει ή σταθμεύει συμβολικά δίπλα σε τροχίες, σε μία κατάσταση δηλαδή προσωρινής αναστολής των επιθυμιών φυγής. Όσοι μετακινούνται βλέπουν το τοπίο με ανάμεικτα αισθήματα, ενώ στο εσωτερικό των βαγονιών κόσμος παρελαύνει, διασταυρώνεται αδιάφορα ή με υποσχέσεις μονιμότητας. Οι πινακίδες εναλλάσσονται, τα σύνορα διαθέτουν μια γοητευτική ρευστότητα, οι ράγες δίνουν την αίσθηση του συνεχούς, της ανεμπόδιστης ροής.

χε.πίδ
τόνο.

Ο βασιλιάς των τραίνων, το τραίνο των βασιλέων

του

Κλίβ Λαμίγκ

ΕΤΣΙ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΟΝΟΜΑΣΤΕΙ ΜΟΝΟ ΤΟ Οριάν Εξπρές, το ονειρικό τραίνο, του οποίου η ξύλινη και φίνα επένδυση προστάτευσε τον ύπνο των εκλεκτών αυτού του κόσμου. Αυτοκράτορες στο απόγειο της δόξας τους, εξόριστοι πρίγκιπες, άγγλοι τραπεζίτες και βούλγαροι κατάσκοποι, κοσμικοί των παρισινών και βερολινέζικων σαλονιών, κυρίες των παλατιών της Μεσογείου, στρατηγοί χωρίς στρατό που διαπληκτίζονται για τις βαλκανικές μειονότητες, αδίστακτοι τυχοδιώκτες που πηγαίνουν ν' αγοράσουν κανόνια από αυστριακούς αρχιδούκες και να τα πουλήσουν σε επαναστατημένους αρμένιους χωρικούς, άξεστοι αμερικανοί εκατομμυριούχοι, ρώσοι μεγάλοι δούκες, θαυμαστές της γαλλικής φινέτσας, όλοι υπήρξαν επιβάτες αυτού του τραίνου, το οποίο στην πραγματικότητα δεν ήταν εξπρές και δεν πήγαινε ακριβώς στην Ανατολή [...]

Είναι ν' αναρωπιέται κανείς, αν στ' αλήθεια υπήρξε αυτό το τραίνο έξω από τη φαντασία των ποιητών και των διαφημιστικών εταιρειών. Ωστόσο, στις 4 Οκτωβρίου 1883, σε μια από τις αποβάθρες του σταθμού «Ντέ λ' Εστ» που ακόμα ονομαζόταν σταθμός «Ντέ Στρασμπούρ», ένα τραίνο είναι έτοιμο ν' αναχωρήσει για τη «Stamboul» – τουλάχιστον έτσι αναφέρει στις σημειώσεις του τον προορισμό ο συγγραφέας Εντμόν Αμπύ, που είναι ένας από τους προσκεκλημένους του πολυτελούς τραίνου. Μαζί με τον συγκεκριμένο συγγραφέα ταξιδεύουν γάλλοι υπουργοί, βέλγοι και αυστριακοί διπλωμάτες, αλλά και επίλεκτοι και φημισμένοι δημοσιογράφοι. Η Εταιρεία έκανε τα πάντα για να δοθεί η μέγιστη λάμψη και δημοσιότητα στο γεγονός [...]

Η Μπέλ-επόκ του Οριάν Εξπρές ή Παρίσι-Κωνσταντινούπολη

σε 67 ώρες και 46 λεπτά

ΧΡΥΣΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΟΡΙΑΝ ΕΞΠΡΕΣ ΥΠΗΡΞΕ ΑΝΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΑ η περίοδος πριν το 1914. Ένας κόσμος ακόμη σταθερός, όπου οι πλούσιοι χορεύουν βαλς κάτω από τις ανταύγειες των κρυστάλλων, δίχως να υποψιάζονται, ούτε στιγμή, πως όλα θα μπορούσαν να σταματήσουν και να πάψει η μουσική. Αυτός ο κόσμος του μεταξιού και των αρωμάτων, του γκολφ και των καζίνο, των πύργων και των κυνηγιών, των βιβλιοθηκών από ακαζού και των αυτοκινήτων, αγνοεί ότι υπάρχουν και τα τραίνα των

προαστείων, που ξεκινούν χαράματα από βρώμικους και ημιφωτισμένους σταθμούς, μεταφέροντας στους σκληρούς ξύλινους πάγκους τους εκατομμύρια εργατών, οι οποίοι εξοντωμένοι κοιμούνται πηγαίνοντας στη δουλειά. Ο πυροβολισμός του Σαράγιεβο θα τους ρίξει στα χαρακώματα με τα ίδια εκείνα τραίνα, που όμως θα έχουν αλλάξει τα συνηθισμένα τους δρομολόγια. Αυτοί οι εργάτες θα γνωρίσουν κι άλλους εργάτες, αλλά και χωρικούς και δασκάλους και θα έχουν όλο τον καιρό –στη διάρκεια τεσσάρων ατελείωτων ετών– να γεμίσουν το κεφάλι τους με κακές ιδέες και να επιστρέψουν από τον πόλεμο επικίνδυνα αλλαγμένοι, οραματιστές μιας νέας κοινωνίας, ενός καινούριου κόσμου.

Αλλά τι σημασία έχει; Αυτό το ζοφερό μέλλον είναι ακόμη μερικά χρόνια μακριά και κανείς ανάμεσα στους επιβάτες του Οριάν Εξπρές των αρχών του αιώνα, δεν υποψιάζεται ότι το όνειρο τελειώνει, αφού μπορούσε κανείς ν' αφήσει το σταθμό «ντε λ' Έστ» στις 6 και 25' το απόγευμα (δεν είχε ακόμα εφευρεθεί το λιγότερο ποιητικό, αλλά περισσότερο αποτελεσματικό 18 και 25') με προορισμό την Κωνσταντινούπολη, έχοντας φτάσει μ' ένα από τα πρώτα αυτοκίνητα ταξί της πρωτεύουσας στο σταθμό, που κατακλύζεται από ένα στρατό αχθοφόρων πρόθυμων και εξυπηρετικών. [...]

Λίγο μετά την αναχώρηση, μπορεί κανείς να δειπνήσει. Το να φτάσεις στο ρεστωράν δεν είναι δύσκολο. Το τραίνο δεν έχει πάνω από τρία-τέσσερα βαγόνια, εκτός από τις σκευοφόρους· οι διάδρομοι είναι φαρδείς και επιτρέπουν τις φιλόφρονες διασταυρώσεις, που ακολουθούνται από άνετες κινήσεις, συνοδευόμενες από «συγγνώμη» σε όλες τις γλώσσες, καθώς είναι δεδομένη η διεθνής και κοσμοπολίτικη ατμόσφαιρα.

Το πρωί ξυπνάς στη Γερμανία και γεύεσαι το πρωινό, με τα γαλλικά κρουασάν και τη βελγική σοκολάτα, ρίχνοντας μια ματιά στα σκιερά και μυστηριώδη τευτονικά δάση. Το πρόγευμα είναι μιά μεγάλης διάρκειας ιεροτελεστία. Ακόμα και οι Γάλλοι –φημισμένοι καλοφαγάδες– εντυπωσιάζονται από την ποιότητα του μενού και σχεδόν ξεχνούν ότι διασχίζουν εχθρικό τοπίο. [...]

Ο κόσμος του τραίνου είναι ένας κόσμος επιτυχημένων επιχειρηματιών, υπεροπτικών διπλωματών, χάρις τόσο στην προσωπική τους περιουσία, όσο και στα κρατικά μυστικά που κουβαλούν στο χαρτοφύλακά τους – άνθρωποι που βιάζονται να φτάσουν στον προορισμό τους· γι' αυτούς η πολυτέλεια του τραίνου είναι μόνο για να περάσει ο χρόνος ευχάριστα. [...] Κι αυτός ο κόσμος διαπλέκεται με πρίγκιπες και βασιλείς· παρατηρεί κανείς περισσότερο τις λίγες επιβάτιδες του τραίνου – εξ ου και ο μύθος που δημιουργήθηκε γι' αυτές – οι οποίες αναγκαστικά καθίστανται ωραίες, μυστηριώδεις, κατάσκοποι, τυχοδιώκτριες, σχεδόν Μάτα Χάρι. [...]

Το Οριάν φτάνει στη Βιέννη το βράδυ στις 8 και 13' ακριβώς. Ανάμεσα στους νέους επιβάτες βρίσκονται οι Βρετανοί, που έχουν έρθει με το εξπρές Οστάνδη-Βιέννη και με το κατευθείαν βαγόνι Καλαί-Βιέννη. [...]

Προχωρημένη νύχτα, το τραίνο σταματά στη Βουδαπέστη, στις 2 και 10' τα χαράματα. Η αυστρουγγρική ειρήνη βασιλεύει στην Ευρώπη και κάνει την πόλη μια ήρεμη επαρχία, που δεν την αγγίζουν οι αντίπαλες επιρροές Αυστριακών και Ρώσων στα Βαλκάνια ή οι αντιδράσεις των σλαβικών και γερμανικών μειονοτήτων, που αρχίζουν να τραντάζουν την τεράστια αυτοκρατορία.

Στις 9 και 09' στο Βελιγράδι, πρωτεύουσα του σερβικού βασιλείου. Η άφιξη είναι ακριβής, εφόσον η διάβαση των συνόρων είναι σύντομη. Όμως οι οπλισμένοι στρατιώτες υπογραμμίζουν την αυξανόμενη ένταση μεταξύ Βελιγραδίου και Βιέννης. Το τραίνο μένει για ώρα στην αποβάθρα κι ενώ οι σέρβοι τελωνειακοί εξετάζουν καχύποτα τα διαβατήρια των επιβατών, τα οποία επιδεικνύουν οι υπεύθυνοι των βαγκόν λί, οι στρατιώτες επιτηρούν το τραίνο. [...]

Ακολουθεί η διάβαση της Σερβίας στη διάρκεια της μέρας και η είσοδος στη Βουλγαρία, χώρα ιδιαίτερος παραγμένη πολιτικά. Οι ταξιδιώτες αναρωτιούνται αν βρίσκονται πράγματι στην Ανατολική Ρωμυλία ή αν ο πρίγκηπας του Σαξκοβούργου, που ονειρεύεται να γίνει τσάρος των Βουλγάρων, έχει ήδη δημιουργήσει το βασίλειό του συγκολλώντας ό,τι είχε διαμελιστεί με τη συνθήκη του Βερολίνου ή του Αγίου Στεφάνου.

Το βραδινό σερβίρεται μετά την αναχώρηση από τη Σόφια, στις 9 και 03' και το τραίνο κυλά ήρεμα στις βουλγαρικές γραμμές, τις χαμένες –το χειμώνα– μέσα στις βαλκανικές χιονοθύελλες. Καμιά φορά, το χιόνι ακινητοποιεί το συρμό και το προσωπικό με τους μηχανοδηγούς αναζητούν βοήθεια σε γειτονικά χωριά που οι κάτοικοί τους έκπληκτοι, καβάλα σ' έναν γάιδαρο έρχονται να θαυμάσουν το ωραιότερο τραίνο του κόσμου. Το βλέπουν να έχει σταματήσει δίπλα σ' ένα χοιροστάσιο, απ' όπου ακούγονται οι φωνές των ζώων. Φωνές που διαπερνούν την ήρεμη χιονισμένη νύχτα, μπαίνουν απ' τα παράθυρα και τις βαρειές κουρτίνες διακόπτοντας τον ύπνο της κόρης του Λιστ, της Κόζιμα Βάγκνερ, κόρης και συζύγου μουσικών, που άλλους ήχους συνήθιζε ν' ακούει.

Κατόπιν, μέσα στη νύχτα –το Οριάν προτιμούσε τα σκοτεινά, μυστηριώδη συνοριακά φυλάκια– το πέρασμα στην Οθωμανική αυτοκρατορία, της οποίας ο Σουλτάνος Αβδούλ Χαμίτ Β' επιδίδεται σε σφαγές ενοχλητικών μειονοτήτων και συγχρόνως προσπαθεί να συγκρατήσει την ανανεωτική επανάσταση των νεοτούρκων. Οι καχύποπτοι τελωνειακοί, οι

στρατιώτες και οι συνοριακοί χωροφύλακες σχηματίζουν μια νυχτερινή ομάδα υποδοχής που μόνο με την ικανότητα του προσωπικού αντιμετωπίζεται.

Είναι δύσκολο να καταλάβει ο τούρκος τελωνειακός ότι δεν πρέπει να αναστατώνει το κρεβάτι ενός βρετανού αριστοκράτη, τουλάχιστον όχι μέσα στα μαύρα μεσάνυχτα.

Επιτέλους, η Κωνσταντινούπολη στις 4 και 00' τα ξημερώματα, σύμφωνα με το δρομολόγιο. Τα δύο μηδενικά που υποδηλώνουν τα λεπτά, δίνουν μια ακρίβεια χαριτωμένη όσο και ρομαντική.

Η τελευταία νύχτα της διαδρομής είναι και η πιο δύσκολη. Εκτροχιασμοί πάνω σε μονές γραμμές, επιθέσεις ληστών που απαιτούν λύτρα, χιονοστιβάδες... [...]

Οι ταξιδιώτες, μετά την άφιξη του τραίνου μεταφέρονται στο ξενοδοχείο *Πέραν Παλλάς*, που η εταιρεία η ίδια κατασκεύασε. Η περιπέτεια των 3.186 χιλ. τελειώνει. Κράτησε σχεδόν 3 μέρες. Οι ταξιδιώτες αφήνουν με κάποια λύπη την πολυτέλεια του μικρού τους διαμερίσματος και δίνουν φιλοδώρημα στο προσωπικό, που αμέσως σηκώνει τις δερμάτινες βαλίτσες. Κοιτάζουν το Βόσπορο κατευθύνοντας το βλέμμα τους στην Ασία.

(Αποσπάσματα)

Απόδοση για το «ΔΕΝΤΡΟ»: ΦΛΩΡΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ

Το τραίνο σε συγγραφείς του αμερικάνικου νότου

του

Δημήτρη Κόκορη

I. Η προσπάθεια των συγγραφέων του νότου για καταγγελία αυτού του «ονείρου», για απόδραση και φυγή από τα αλλοτριωτικά οριά του, πραγματώνεται σε πολλές περιπτώσεις με μέσο και σύμβολο το τραίνο. Ωστόσο, και από το συμπαγές ιδεολογικό σύμπαν του Ουίτμαν αποκλίνει το τραίνο, που μεταφέρει τη σωρό του δολοφονημένου (14 Απριλίου 1865) Αβραάμ Λίνκολν. Πρόκειται για το «τραίνο κηδείας» («funeral train»), προικισμένο με μεταφυσικούς συμβολισμούς, το οποίο:

«Φέρνει ένα πτώμα στον τόπο της ταφής,
Μέρα και νύχτα ταξιδεύει ένα φέρετρο.
Φέρετρο που περνά από ατραπούς και δρόμους,
Μέρα και νύχτα σκοτεινιάζοντας τη γη με ένα
μεγάλο σύννεφο,
Με τα απλωμένα λάβαρα μέσα από μαυροντυμένες
πόλεις
Με τις Πολιτείες να μοιάζουνε χήρες με μαύρα πέπλα,
Με συνοδείες μακρόσυρτες και με δαυλούς της νύχτας
Με δάδες αναρίθμητες, με την άφωνη θάλασσα των
προσώπων και των ξέσκεπων κεφαλιών,
Με σταθμούς αναμονής, το φέρετρο που φτάνει, με
πρόσωπα σκοτεινά,
Με μοιρολόγια νυχτιάτικα, με μύριες δυνατές φωνές να
υψώνονται ιερόπρεπτες,
Με θρήνους πένθιμους που σε αγκαλιάζουν, φέρετρο,
Ημίφως και ανατριχιαστικές μουσικές – σε ζώνουν
στο ταξίδι,
Με αδιάκοπτους ήχους πένθιμους,
Φέρετρο που περνάς αργά,
με άνθη σε ραίνω πασχαλιάς.

II. Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΟΥ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΝΟΤΟΥ, στου οποίου το έργο ιδιαίτερα διεισδύει το τραίνο επιτελώντας λειτουργικό, αλλά και συμβολικό ρόλο, είναι ο Στάινμπεκ.

Αρκετές φορές, όπως στις *Ουράνιες Βοσκές* ή στο μυθιστόρημα *Σε αμφίβολη μάχη*, είναι απλώς μεταφορικό μέσο, ωστόσο στα *Σταφύλια της οργής*, τα παροπλισμένα βαγόνια αποτελούν χώρο διαβίωσης για «άστεγους, πλάνητες, περιπλανώμενους ανάλογα με το μάζεμα της σοδειάς για μεροκάματο συνήθως εξευτελιστικό».

Το τραίνο, όταν γίνεται χώρος διαβίωσης, ακυρώνεται ως κινούμενο όχημα. «Τα βαγόνια, δώδεκα όλα μαζί, ήταν αραδιασμένα κολλητά, το ένα με το άλλο, πάνω σ' ένα ίσωμα πλάι στη ρεματιά με βγαλμένες τις ρόδες».

Το βαγόνι θα περικλείσει ως χώρος την προσδοκία γέννησης μιας καινούργια ανθρώπινης ζωής, προσδοκία που οικτρά διαψεύδεται, αφού το μωρό γεννιέται νεκρό, «ζαρωμένη μουμίτσα σε μιά εφημερίδα πάνω, στην άκρη του βαγονιού». Η μανία της βροχής, που γίνεται πλημμύρα, αναγκάζει τους «ενοίκους» να εγκαταλείψουν το βαγόνι.

«Στέκονται στη δημοσιά και αγναντεύουν τα βαγόνια, τα φορτηγάκια, μες στο νερό, βαθιά. Ψιλοβρόχι μέσα σε καταχνιά» περιβάλλει τη ζωή τους. Συχνά τα βαγόνια συμβολίζουν την ελπίδα για φυγή προς μια ζωή καλύτερη. Στο *Ανατολικά της Εδέμ* είναι φορείς φευγαλέας ηδονής και διαψευσμένων πόθων αποτελούν κινητό πορνείο για τους εργάτες της σιδηροδρομικής γραμμής.

III. ΡΑΓΕΣ, ΒΑΓΟΝΙΑ, ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ, σηματοδοτούν ένα συνηθισμένο σκηνικό, στα όρια του οποίου εκτυλίσσονται πολλά επεισόδια της πλοκής των μυθιστορημάτων του Στάιμπεκ. Απεργοί, απεργοσπάστες και αστυνομικοί ✓ συμπλέκονται γύρω από το σταματημένο τραίνο και έτσι αυτό μεταβάλλεται και σε πεδίο θανάτου (*Σε αμφίβολη μάχη*). Ειρωνική η ματιά του συγγραφέα, υποσκάπτει τη διάθεση να εκληφθεί συμβολικά το ότι οι εύθυμες κοπέλλες που δοκιμάζουν να ισορροπήσουν στις ράγες, το καταφέρνουν μόνο με τη βοήθεια των φαντάρων, που τις υποβαστάζουν (*Ο δρόμος με τις φάμπρικες*). Το τραίνο περικλείει ελπίδες, συγκίνηση και φόβο ως μέσο μεταφοράς στρατιωτών, που θα λάβουν μέρος σε πολεμικές επιχειρήσεις, ενώ όσο και αν εξελιχθεί τεχνολογικά, δεν μπορεί να αποφύγει την υποταγή στο στοιχείο του «τυχαίου»: Τα ειδικά βαγόνια, που εξοπλίστηκαν με πάγο για να διατηρούν φρέσκα τα προϊόντα και ξεκίνησαν διθυραμβικά και με επισημότητα το ταξίδι, ακινητοποιούνται για πέντε ημέρες από τυχαίο σφάλμα. Η συνακόλουθη καταστροφή καταδεικνύει την υπεροχή της «μοίρας». Η ανθρώπινη γνώση δεν μπορεί να επιτελέσει το ρόλο της αντίρροπτης δύναμης (*Ανατολικά της Εδέμ*).

IV. ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ΓΙΑ ΚΟΙΝΟΤΟΠΑ λογοπαίγνια, που δεν είναι απαλλαγμένα από ίχνη τραγικότητας (στην *Πεδιάδα της Τορτίλιας* μια παρέα σχολιάζει

ειρωνικά ένα ατύχημα: «Τον πάτησε το τραίνο»), ή και ως μέσο παρομοιώσεων: Ένας τεράστιος κατεστραμμένος λέβητας στο *Δρόμο με τις φάμπρικες* μοιάζει «με ατμομηχανή του παλιού καιρού που της αφαίρεσαν τις ρόδες». Ωστόσο, ο Στάινμπεκ δεν παραλείπει να χρησιμοποιήσει το τραίνο ως μέσο διαφυγής και απόδρασης των ηρώων, ως συμβολικό συμπλήρωμα σε ψυχική ταλαιπωρία («η ατμομηχανή που ξεφυσάει») και ως αφορμή για ξετύλιγμα της αφηγηματικής του ικανότητας και για ανάπλαση του μυθιστορηματικού σκηνικού: Περιγράφοντας μια συνοικία «πληρωμένου έρωτα», ακινητοποιείται απ' το σφύριγμα μιας ατμομηχανής, στρέφεται προς το δυνατό φως του προβολέα του τραίνου και αφουγκράζεται το «λαχάνιασμά» του, καθώς αυτό μπαίνει στο σταθμό «*Ανατολικά της Εδέμ*».

V. Ο ΟΥΙΛΙΑΜ ΦΩΚΝΕΡ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙ ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ, επαρχιακό σιδηροδρομικό σταθμό ως εναρκτήριο σκηνικό του μυθιστορήματος *Φως τον Αύγουστο*. Το τραίνο είναι κυρίως μέσο απόδρασης από μια καταπιεστική πραγματικότητα, γεμάτη ενοχές. Φυγαδεύει τον κυνηγημένο ήρωα, ώστε να μη δεχτεί την οργή του κόσμου, η οποία αφορμάται από βαθύτατα ψυχολογικό υπόβαθρο: Ως «οργή του κόσμου» εκλαμβάνει ο μικρός σε ηλικία ήρωας τη γονική απόρριψη, το ότι ήθελαν να τον δώσουν για υιοθεσία. Ο Τζακ Χιούστον στο *Χωριουδάκι* «το' σκασε για να ξεφύγει όχι απ' το παρελθόν μα απ' το μέλλον του. Δώδεκα χρόνια του πήρε να μάθει πως δεν ξεφεύγεις ούτε απ' τό' να ούτε απ' τ' άλλο». Αρωγός της φυγής του ήταν το τραίνο, αλλά «κι αν ακόμα πάλευε να δραπετέψει, πάντως δεν τό' ξερε, γιατί είχαν κυλήσει χρόνια από τότε που μπορούσε ακόμα να θυμάται πως είχε ξεχάσει πια το πρόσωπό της». Στο *Φως τον Αύγουστο* το τραίνο γίνεται και όχημα «ήρεμης» φυγής. Το ταξίδι συνοφαιίνεται με περιγραφές των τοπίων, που αναδύουν αισθήματα ηρεμίας και ψυχικής ισορροπίας.

VI. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΤΡΑΙΝΟΥ ΥΠΟΒΑΛΛΕΤΑΙ (σφύριγμα) στην αρχική σκηνή του θεατρικού έργου *Ο Ορφέας στον Άδη* και επιβάλλεται ως σκηνικός χώρος στο *Προς Κατεδάφισιν*. Η βασική ηρωίδα του Τένεση Ουίλιαμς προχωρεί ισορροπώντας στις ράγες, στην αρχή και στο τέλος του έργου.

«— Την μισ Πρίνστον είχατε δασκάλα;

—Ναι. Έλεγε πως τα χέρια μου ήταν βρώμικα. Κι εγώ της εξήγησα πως ήτανε από τις στάχτες, επειδή έπεφτα συχνά από τις γραμμές».

Όλοι οι άντρες, που παρεμβαίνουν στη ζωή των ηρωίδων, είναι σιδηροδρομικοί, σύμβολα φυγής, περιπλάνησης, εγκατάλειψης.

«— Η μαμά τό' σκασε, μ' ένα μηχανικό. Ύστερα από αυτό όλα πήγαν κατά διαόλου (ένα τραίνο σφυρίζει κάπου μακριά). Ακούς αυτό το σφύριγμα; Είναι η ταχεία. Το πιο

γρήγορο τρένο που περνάει από το Σαιντ Λιούις, τη Νέα Ορλεάνη και το Μέμφις. Ο γέρος μου τό' ριξε στο πιτό».

Οι ζωές, συνυφασμένες με τα νήματα του ονείρου και της αυταπάτης, περιχαράκωνονται στο στενό ατομικό τους κλοιό, επιθυμώντας αλλά μη μπορώντας να αποδράσουν.

«– Δεν θα μορφωθείς ποτέ σου περπατώντας πάνω στις γραμμές του τρένου.

– Ούτε και εσύ θα μορφωθείς με το να πετάς κόκκινους χαρταετούς».

Ο σιδηροδρομικός σταθμός μετέχει στο διάκοσμο της φτωχογειτονιάς της Νέας Ορλεάνης (*Λεωφορείον ο Πόθος*), ενώ στο *Καλοκαίρι και καταχνιά*, το σφύριγμα του τρένου συνοδεύει το δειλό συναπάντημα δύο ηρώων. Ο νεαρός κινείται «μπρος-πίσω», στο ρυθμό του τρένου. Το σφύριγμα σβήνει αργά, υποδηλώνοντας συμβολικά ότι για την ηλικιωμένη δεσποινίδα η συνάντηση ήταν ένα από τα «τελευταία τρένα», μια από τις τελευταίες ευκαιρίες.

Ακόμη και στον Ευγένιο Ο' Νηλ, τον τόσο προσηλωμένο στο πλοίο ως μέσο φυγής, έλευσης, αλλά και σκηνικού χώρου, το τρένο εντοπίζεται. Στη θεατρική τριλογία *Το πένθος ταιριάζει στην Ηλέκτρα*, το τρένο συμμετέχει λειτουργικά, μεταφέροντας αδειούχους στρατιώτες στα σπίτια τους. Η άφιξη του επιτείνει την αγωνία ηρώων και θεατών.

VII. Ο ΚΕΡΟΥΑΚ ΚΑΘΕ ΑΛΛΟ ΠΑΡΑ ΔΕΝ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΕ το τρένο στις βιωματικές και μυθιστορηματικές του μετακινήσεις. Εναλλακτικό μέσο φυγής αντί του αεροπλάνου και ουσιαστικά μυθιστορηματικός χώρος στο *Σατόρι στο Παρίσι* όπου η τυχαία απώλεια των αποσκευών του ήρωα, πέρα από νευρική κατάσταση («βλαστήμησα στο γκισέ») δημιουργεί και ψευδαισθήσεις συντροφικότητας. «Ανεβαίνω στο τρένο μαζί με χιλιάδες άλλους, τελικά μαθαίνω ότι έχει μια γιορτή στη Βρετανία και όλοι πάνε σπίτια τους».

VIII. ΣΗΜΕΙΩΝΟΥΜΕ, ΤΕΛΟΣ, ΟΤΙ ΤΟ ΤΡΕΝΟ ως αρωγός της φυγής και της περιπλάνησης δεν εμφιλοχωρεί μόνο στο λογοτεχνικό ιστό, αλλά ενυπάρχει ως θεμελιώδες στοιχείο και σε έτερους καλλιτεχνικούς χώρους. Ας θυμηθούμε τα αναρίθμητα μπλουζ, στα οποία το τρένο επεμβαίνει όχι μόνο σε επίπεδο στιχοπλοκίας, αλλά και σε επίπεδο ενορχήστρωσης – κρουστά και πνευστά όργανα μιμούνται το θόρυβο και το σφύριγμα, αντίστοιχα, του τρένου – ή κινηματογραφικές ταινίες σαν το *Mystery train* του Τζιμ Τζάρμους, όπου το τρένο επιτελεί πρωταγωνιστικό ρόλο ως κινούμενος χώρος που περικλείει τις αναζητήσεις των ηθοποιών-πρωταγωνιστών.

Τα τερπιά τρένα

του

Γιώργου Ξωάρου

Ε Α ΜΙΛΗΣΩ ΜΟΝΑΧΑ ΓΙΑ ΤΑ ΤΡΕΝΑ, τα χριστουγεννιάτικα τρένα, που έχουν τόση πολυκοσμία –και επιπλέον είναι νυχτερινά–, ώστε τα αποφεύγουν όλοι οι ακατάλληλοι για την ατμόσφαιρα της τερπνότητας συνάνθρωποί μας: μικροαστοί, καθωσπρεπτικοί, ζοχαδιακοί, και ακόμα οι γριές και οι γέροι, που δεν έχουν λόγο να υποστούν μια τέτοια ταλαιπωρία.

Πηγαίνει, λοιπόν, το τρένο με τα τζάμια αχνιστά και η γλυκιά ταλαιπωρία λύνει αυχένες και γόνατα. Εδώ κι εκεί ξεσπάνε γελάκια τρανταχτά, λένε ιστορίες ζεστές, ανέκδοτα, λιγάκι ίσως σκαμπρόζικα. Αλλού κάποιος μερακλής βάζει ρεμπέτικα στο κασετόφωνο, που όμως μπερδεύονται, κομματιάζονται μέσα στην υπόκρουση από τις ρόδες. Και ολόκληρη η χρονιά που πάλι πέρασε εισχωρεί μέσα σου, μπορεί και ολόκληρη η δεκαετία, αν τελειώνει, να διέρχεται σαν κυλιόμενος ιμάντας από την καρδιά σου. Και μια ψιθυριστή σκέψη να σου υποβάλλει αδιάλειπτα: Αυτή η δεκαετία μπορεί νά' ναι κι η τελευταία, τρέχα μαζί της.

Κι ακόμα, εκεί στους θεσσαλικούς κάμπους, όπου οι ρόδες στρέφουν πιο γοργά και απροσδόκητα, να θαρρείς ότι ακούς απέξω τροπάρια της νυχτιάς: «Χριστός γεννάται, δοξάσατε», «Η Παρθένος σήμερα» και να πιστεύεις, γέρνοντας στον ώμο του διπλανού σου, πως βρίσκεσαι σε ναό, όπου βέβαια ουδέποτε με τόση ζέση σου φέρθηκαν όλοι εκείνοι οι θρησκευόμενοι τύποι, και να αισθάνεσαι ευφρόσυνα ακουμπώντας πάνω σ' αυτούς που ποτέ δεν θεώρησαν απρόσιτο τον εαυτό τους, να τους νιώθεις να απεκδύονται ολοένα τον άνθρωπο της πιάτσας και της αγοράς, να γίνονται παιδιά που πρέπει να τα δει αγνά και ήμερα η μητέρα τους και η γιαγιά τους, οι θείες και οι αδελφές τους, ακόμα και τα αδέρφια τους με το σκοτεινό βλέμμα. Θυμάμαι ένα νεαρό βασανιστή της εφταετίας που, για να πείσει πως είναι καλό παιδί, είπε στο δικαστήριο: «Έχω μαμά, μπαμπά, παππού και γιαγιά στο χωριό». Αυτοί ασφαλώς τον θεωρούσαν αθώο.

Και κάποια στιγμή ν' ακούγονται από κουπέ σε κουπέ τα κάλαντα, αρκεί να υπάρξει η έμπνευση, που πάντοτε υπάρχει, ψαλμένα από στρατιώτες, παιδιά που ντρέπονται λιγάκι στην αρχή, μα ξεθαρρεύουνε σιγά σιγά, καθώς βλέπουνε να σωρεύονται τα χαρτονομίσματα μέσα στο περιφερόμενο καπέλο του ναύτη, κι έτσι αποχτούν ολοένα και

μεγαλύτερη σοβαρότητα στη μορφή τους κι έρχεται πια το πρόσωπό τους, το ώριμο για παιδιά και για γεννητούρια, και γίνεται εφηβικό, όπως ήταν πριν από πεντέξι χρόνια, που γυρίζανε ψέλλοντας στο χωριό και χαιρόνταν βαθιά, καθώς συγκέντρωναν παραδάκι και γλυκόλογα. Και του χρόνου!

Δεν ξέρω τι γίνεται μέσα στα τρένα την Πρωτοχρονιά, όταν αλλάζει ο χρόνος κι οι επιβάτες χαιρετιούνται και κοιτάζονται βαθιά, για να πιάσουν ίσως ο ένας μέσα στη ματιά του άλλου το δέος για το αναπότερητο κύλισμα, αυτό το νέο νούμερο που έπεσε στο ταμπλό και πως πια θα το συνηθίσουν. Σίγουρα ότι θα λένε αναμεταξύ τους «χρόνια πολλά» και άλλα, καθώς το μάτι θα σπιθίζει από το άρρητο εσωτερικό μυστήριο.

Δεν γίνονται πολλές κουβέντες στα χριστουγεννιάτικα νυχτερινά τρένα. Δεν έχουν θέση οι αμπελοφιλοσοφίες περί ζωής, συγκρίσεις τόπων και τρόπων διαβιώσεως. Είναι αυτονόητο. Τώρα πηγαίνουμε για τα ίχνη της παλιότερης ζωής μας. Σπίτια και αντικείμενα, σημεία όπου αποτυπώθηκε ο ίσκιος μας, συναντήσεις στο καφενείο δήθεν τυχαίες, μια βόλτα στην παραλία, μια ματιά στο νερό που θόλωσε και ιριδίζει από των διυλιστηρίων τα απόβλητα. Θα κουβεντιάσουμε στο γυρισμό με τους συνεπιβάτες. Θα υποστούμε μάλλον την κουβέντα στο γυρισμό. Όλο και θα μας τύχουν τίποτε δάσκαλοι που θα θέλουν να επιδείξουν τις γνώσεις τους και την κοινωνική άνεσή τους.

Όποτε μίλησα θερμά για τα νυχτερινά τρένα κι έκανα μερικούς να ταξιδέψουν μ' αυτά, σχεδόν το μετάνιωσα. Οι άνθρωποι όταν με ξαναβρήκαν μου έκαναν φριχτά παράπονα. Κι όποτε μίλησα για νυχτερινά χριστουγεννιάτικα τρένα κι έκανα ανθρώπους ν' ανεβούν, κόντεψα πια να τις φάω. Έχουν να το διηγούνται για χρόνια το τί τράβηξαν. Ναι, ναι, έτσι είναι. Αυτά τα πράγματα, οι ψυχικές αυτές εμπειρίες, είναι για λίγους. Ούτε γι' αυτούς που αποτελούν το βασικό πλήρωμα των τρένων. Αυτοί μόλις τα οικονομήσουν, θα αποκτήσουν την αυτοκινητάρα τους και θα πηγαίνουν για σάρκα στο χωριό. Τερατώδεις κι αγνώριστοι.

Αυτά είναι για λίγους. Πιστούς, ρομαντικούς, ευαίσθητους, μυστικιστικούς τύπους. Ίσως όχι για σας. Χαίρετε!

Τα τραίνα: Μυθολογία και λασπωμένα πόδια

της

Καίης Τσιτσέλη

ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΥΠΕΡΗΧΗΤΙΚΩΝ ΑΕΡΟΠΛΑΝΩΝ, το τραίνο αποκτά μια ρομαντική αίγλη. Είναι άραγε το ρετρό στοιχείο; Το τραίνο ήταν ένα από τα κυριότερα μεταφορικά μέσα του 19ου αιώνα – ενός κόσμου που χάθηκε. Τον 20ό αιώνα, μια καινούργια τέχνη, ο κινηματογράφος, επισφράγισε αυτή τη γοητεία. Ο άνθρωπος που έβλεπε τα τραίνα να περνούν του Χράμππαλ, τα τραίνα της Άγκαθα Κρίστι, του Χίτσκοκ· το τραίνο της περιπέτειας του Φίλεας Φόγκ, το τραίνο του χαμένου έρωτα στη *Σύντομη Συνάντηση*, το τραίνο του θανάτου στην Άννα Καρένινα, υπάρχουν αναρίθμητα παραδείγματα. Ακόμα και σε μοντέρνα τραγούδια, όπως η θρυλική *Λώρα*: φευγαλέα οπτασία «ένα πρόσωπο σε ένα τραίνο που περνάει», λέει το τραγούδι. Πάντα αυτό το στοιχείο του φευγαλέου, του χαμένου.

Ποιός δεν ανατρίχιασε ακούγοντας το μακρυνό, μακρόσυρτο, σφύριγμα ενός τριάνου μέσα στη νύχτα; Είναι ένας ήχος που εμπεριέχει όλη τη θλίψη της αναχώρησης ή μιας άλλης γειτονικής έννοιας που μοιάζει ετυμολογικά με την «αναχώρηση» – του χωρισμού.

Μέσα στο τραίνο, σε συνοδεύει ένας άλλος αδιάκοπος ήχος: ο ήχος των τροχών πάνω στις ράγιες, ρυθμικός, πάντα ίδιος, ώσπου εγκαθίσταται μέσα στο σώμα και το μυαλό σου· κάποια φράση ή κάποιο όνομα αγκιστρώνεται στο ρυθμό του τριάνου και σε καταλαμβάνει σαν έμμονη ιδέα. Παρατεταμένος αποχαιρετισμός.

Και το πλοίο, βέβαια, έχει μια ρομαντική γοητεία· σύμβολο αναχώρησης κι αυτό, όμως με μιά νότα αισιοδοξίας, ξεκινήματος. Σε άλλους τόπους, σε άλλα μέρη *E la nave va...* Ακόμα και τα μαρτυρικά πλοία των μεταναστών: κοιτάζουν μπροστά, στην καινούρια χώρα, στο έστω και αβέβαιο μέλλον. Το τραίνο κοιτάζει πίσω· εγκαταλείπει στο διάβα του τηλεγραφόξυλα, ανθρωπάκια, σπίτια, πόλεις. Κοιτάξεις από το παράθυρο και βλέπεις το τοπίο να γλιστράει προς τα πίσω, να χάνεται, μια συνεχής απώλεια. Ίσως να είναι αυτό που φορτίζει το σφύριγμα του τριάνου με θλίψη. Στο πλοίο η θάλασσα είναι πάντα εκεί, μιά σταθερή παρουσία, αμετάβλητη μέσα στην εναλλαγή των κυμάτων της.

Οι σιδηροδρομικοί σταθμοί: οι μεγάλοι πρωτευουσιάνικοι σταθμοί, που αντηχούν σαν χοάνες, θαμποί από ατμούς, γκρίζοι και χειμωνιάτικοι, όσο και να λάμπει ο ήλιος έξω. Οι μικροί, επαρχιακοί σταθμοί, απομονωμένα φυλάκια μέσα σε μian ερημιά, όπου

αμφιβάλλεις αν θα σταματήσει ποτέ κάποιο τραίνο. Δύο κόκκινα φώτα, σαν ξάγρυπνα μάτια, τοποθετημένα χαμηλά στο τελευταίο βαγόνι, απομακρύνονται μέσα στη νύχτα. Ο επαρχιώτικος σταθμός μένει εντελώς άδειος. Τραίνα του Αγγελόπουλου. Ιδού, ο κινηματογράφος προβάλλει ξανά, διαμορφώνει τις εικόνες. Προεκτάσεις, εποικοδομήματα που τρέφουν το ρομαντισμό.

Τα τούνελ: η βίαιη διακοπή στη ροή του τοπίου, το ξαφνικό βύθισμα στο τίποτα – σαν να τυφλώνεσαι, όσο και να προσπαθούν τα αναιμικά φώτα να παλέψουν με το σκοτάδι. Ο ρυθμικός ήχος του τραίνου γίνεται εκκωφαντικό σφυροκόπημα μέσα στο στενό χώρο του τούνελ. Όχι πια θλίψη, αλλά ένας ακαθόριστος φόβος. Που πάμε έτσι ακάθεκτοι μέσα στο έρεβος; Καιρός να προσγειωθούμε. Υπάρχουν και τα τραίνα του Άουσβιτς.

Κι αυτά, όμως, άμα το καλοσκεφτούμε, τα γνωρίσαμε, οι περισσότεροι από μας, από φωτογραφίες, από την τηλεόραση, από τον κινηματογράφο. Ψάχνω στο μνημονικό μου να βρω μια εικόνα τραίνου βιωμένη, άθικτη από το άγγιγμα του κινηματογράφου.

Οκτώ παράγραφοι για το τραίνο

του

Βασίλη Βασιλικού

Ο ΣΤΟΣΟ, ΜΕ ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ ΜΕ ΔΕΝΕΙ ΜΙΑ νοσταλγική μνήμη, γιατί από τη φύση του ο σταθμός είναι χώρος ρομαντικός. Τα αεροδρόμια είναι σαν τόποι εκτελέσεως, είχε πει, και σωστά, ο Σεφέρης. Ενώ οι σιδηροδρομικοί σταθμοί, με το τελετουργικό τους, και με τη δυνατότητα προσέγγισης που προσφέρουν στους επιβάτες τα βαγόνια (κάθεσαι αντικριστά κι όχι παράλληλα) μοιάζουν με τα παλιά ουζάδικα, σε σχέση με τις σύγχρονες μπουραρίες και τα φαστφουντάδικα. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου, το φαγητό που προσφέρεται στο αεροπλάνο να λέγεται junk food, ενώ υπάρχουν τραίνα και σταθμοί που το φαγητό τους ακόμα φημίζεται.

ΤΟ ΤΡΑΙΝΟ ΑΥΤΟΚΤΟΝΗΣΕ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ με τη μεταγραφή του από «αι» σε «ε», όπως κι ο ποιητής Αλέξης Τραίνος. Και με την τεχνολογική εξέλιξη έφτασε να σημαίνει καθυστέρηση. Τραινάει το πράγμα, λέμε. Ca traine. The affair trains a lot... Εκεί όμως που τα τραίνα φτάναν στην ώρα τους, έγιναν οι πρώτες δικτατορίες (Χίτλερ, Μουσολίνι). Η ανάπτυξη των σιδηροδρόμων στη χώρα μας έγινε αφορμή να αποκτήσουμε ένα μεγάλο καλλιτέχνη: τον Τζόρτζιο ντε Κίρικο, που ο Ιταλός πατέρας του, στο Βόλο, ήταν ανώτερος μηχανικός για την κατασκευή του σιδηροδρομικού δικτύου. Κι έδωσε ένα ρήμα το τραίνο: «εκτροχιάζομαι». Τα τραίνα δεν έχουν μαύρο κουτί, όπως τα αεροπλάνα σε περίπτωση ατυχήματος. Και δεν ξέρω σε ποιο ελληνικό μυθιστόρημα του περασμένου αιώνα διάβασα ότι το τραίνο πήγαινε στον προορισμό του ό,τι ώρα ήθελε, γιατί ο μηχανοδηγός το σταματούσε στα βουνά για να κυνηγήσει πέρδικες. Τυπογράφοι και σιδηροδρομικοί αποτελούσαν πάντα τη ραχοκοκκαλιά των κομμουνιστικών κομμάτων. Σήμερα, οι εναέριοι ελεγκτές είναι τεχνοκράτες και, σαν τους φωτοσυνθέτες, πρόσκεινται στα Οικολογικά Κινήματα. Δεν είναι πια ότι δεν υπάρχουν τα κομμουνιστικά κόμματα. Είναι ότι ολοένα λιγοστεύουν τα τραίνα. Κι εξαφανίστηκαν οι τυπογράφοι. Στην Αμερική, για κάθε σιδηροδρομική γραμμή που κλείνει, γράφεται ένας μικρός επικηδεύσιος. Τελικά, φαίνεται ότι εγώ είμαι ένας λάτρης του τραίνου γιατί είμαι ένας λάτρης γενικά της λογοτεχνίας του περασμένου αιώνα. Το τραίνο δοξάστηκε στη λογοτεχνία, κάτι που δεν έχει μέχρι τώρα συμβεί με το αεροπλάνο, εκτός ίσως από την περίπτωση του Σαιντ Εξυπερύ (*Νυχτερινή πτήση*). Κι αν με ρωτούσατε ποιο είναι το καλύτερο μυθιστόρημα, που υπάρχει στην παγκόσμια λογοτεχνία για τα τραίνα, αδιάσταχα θα σας έλεγα: του Paul Nizan, *Ο μηχανοδηγός* (αν δεν με γελά η μνήμη για τον τίτλο του).

Αποκάλυψη
του
Νίκου Δήμου

ΤΑ ΤΡΑΙΝΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΕΚΕΙΝΗΣ ΕΙΧΑΝ ΡΥΘΜΟ σαν μουσικές και μέτρο – σαν ποιήματα. Βασικό σχήμα το επαναλαμβανόμενο ντάκα-ντούκ, αλλά σε πόσες μετρικές παραλλαγές! Πότε ίαμβοι, πότε ανάπαιστοι, πότε τροχαιοί, ανάλογα με τους τονισμούς που έδιναν τα διάκενα των σιδηροτροχιών. Ντακαταντούκ-ντούκ ή ντάκατα-ντάκατα ντούκ.

Ο ρυθμός πάλι άλλαζε με την ταχύτητα: *largo* στον ανήφορο, *andante* στο ίσιωμα, *allegro* στον κατήφορο. Ντάκ-ντάκ-ντάκ η γρήγορη κατάβαση από τον Δομοκό στον Θεσσαλικό κάμπο.

Όλα αυτά, βέβαια, ίσχυαν στην Ελλάδα και την Γιουγκοσλαβία – μόλις περνούσες τα σύνορα (Klagenfurt, Villach), οι γραμμές γίνονταν μεταξένιες. Ούτε μέτρο πια ούτε ρυθμός ούτε ντάκ ούτε ντούκ. Το τραίνο έφευγε αθόρυβο, γρήγορο, άοσμο. Κάρβουνο τέλος. Ηλεκτρισμός συν ταχύτητα ίσον Ευρώπη.

Ναι, η πρώτη μου αίσθηση της Ευρώπης, μετά από σαράντα πέντε ώρες σιδερένιους ρυθμούς και μουτζουρωμένη όψη, ήταν αυτό το ομαλό και λείο γλίστρημα στον πολιτισμό. Ολίσθημα; (Κάτι τέτοια με έκαναν ευρωπαϊστή).

Το τραίνο και το σινεμά

ΜΙΚΡΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΝΟΣ κινηματογραφικού σχολίου στο αφιέρωμα αυτού του τεύχους: Ο συρμός εισέβαλε στην κινηματογραφική αίθουσα τρομοκρατικά. Ας θυμηθούμε το παρθενικό τραίνο των Λυμιέρ που έμπαινε στο σταθμό της Λυών, στο σχετικό φιλμ και οι ανύποπτοι, πρώτοι θεατές της κινούμενης εικόνας, πίστεψαν ότι θα τους έλιωνε. Ένας σιδηρόδρομος συμπρωταγωνιστεί στη θεμελιακή ταινία του Ε. Πόρτερ *Η μεγάλη ληστεία του τραίνου* (1903), όταν το σινεμά συλλαβίζει τις στοιχειώδεις αφηγηματικές του προτάσεις, ενώ δύο δεκαετίες αργότερα, ο Μπάστερ Κήτον (*Ο στρατηγός*), εναρμόνισε την τέλεια σωματική πλαστικότητά του με την κίνηση μιας ατμομηχανής, εμψυχώνοντας το κομψό μέταλλό της μέσα από μια σχεδόν ερωτική σχέση μαζί της.

Το τραίνο διέσχισε τις κινηματογραφικές εικόνες και τα είδη: από τις άγριες περιοχές των γουέστερν στα κομψά θρίλερ του Χίτσκοκ (*Η εξαφάνιση της γηραιάς κυρίας*, *Ο άγνωστος του εξπρές*, *Στη σκιά των 4 γιγάντων*) και από τα σκοτάδια των φιλμ νουάρ, τις συγκρούσεις των μελό ή τις εύθυμες συγκυρίες των κωμωδιών στις περιπέτειες της σύγχρονης μυθολογίας της σκληρότητας (*Το τραίνο της μεγάλης φυγής* του Α. Κοντσαλόφσκι).